

Vier vrouwelijke denkers over vrijheid 3 dagen

Petra Bolhuis
Maieutiek
Deventer 2023

1

Vier vrouwelijke denkers over vrijheid

De vier vrouwen een kennismaking

2

Hannah Arendt (1906-1975)

- Komt uit een welgesteld Joods gezin waarvan de ouders een Russische achtergrond hadden en door Pogroms al in de 18de eeuw naar Koningsberg kwamen (nu Kaliningrad).
- Opa neemt haar mee naar de synagoge, ouders zijn agnostische sociaal democraten.
- Studeert bij Heidegger (Marburg) en Jaspers (Heidelberg)
- Vlucht via Frankrijk ('33) naar Amerika ('41) en blijft daar.
- Schrijft over WOII Totalitarisme en al haar werk daarna staat in teken van dat onderzoek.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

3

Ayn Rand(1905- 1982)

- Ayn Rand (Alisa Rosenbaum) uit een geassimileerd Joods gezin in Sint-Petersburg. Vader 's apotheek wordt in 1917 in beslag genomen door de bolsjewisten, de familie gaat naar de Krim. Rand vertrekt in 1926 naar Amerika om het daar te gaan maken in vrijheid.
- Ze wordt scenarioschrijver bij een van de grote filmstudio's in Hollywood. Schrijft romans.
- Doorgebroken beïnvloedt ze m.n. Alan Greenspan, voormalig voorzitter van het Federal Reserve System. Grote invloed op neo-liberale kapitalisme en qua ideeën te vergelijken met Hayek (Road to serfdom)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

4

Simone Weil (1909-1943)

- Geboren in Parijs Joods agnostisch artsengezin. Zij en haar broer ontwikkelen zich sterk intellectueel.
- Gaat jong naar de École Normale Supérieure (1928 (eerste vrouw werd toegelaten in 1917) Ze wil een Platoons intellect worden.
- Haar moeder vlucht met haar naar de VS, maar Weil gaat terug want ze wil vanuit Engeland achter de linies gedropt worden.
- Heeft brede belangstelling voor geloof (oosterse en westerse stromingen) en mystieke ervaringen. Ze laat zich niet dopen omdat de ze de kerk afwijst.
- Is een filosofen –filosoof. (Gide, Arendt, Trotsky) Bij het grote publiek lang onbekend gebleven. Wordt na haar dood bekend door Camus die haar werk uitgeeft.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

5

Simone de Beauvoir (1908-1986)

- De Beauvoir (Parijs) komt uit een Katholiek bourgeois gezin met aristocratische ambities.
- Moet gaan lesgeven en gaat dus naar de universiteit en de école normale supérieure(1929). Leert Sartre kennen. Gaat lesgeven in Marseille.
- Dat mag niet meer onder Duitse bezetting (1943)
- 1946/1947 naar VS voor lezingen,
- Na WO II politiek actief (Algerije, Zuid-Afrika, Cuba en China en studentenopstand Parijs 1968)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

6

Vier vrouwelijke denkers over vrijheid

Een schets van hun politiek-sociale context
(pre)oorlog en vluchtelingen

7

Historische achtergrond

- Eerste wereld oorlog is nog aanwezig in het leven van alledag, een nieuwe oorlog dreigt. Opkomst van populistische en nationalistische partijen. Allemaal zijn ze, eenmaal aan de macht gekomen meer en meer alleenheersers geworden.
- Mussolini, Hitler, Stalin en Franco
- Chaos in Europa (herindeling en vluchtelingen)
- Met name Joden zijn al begonnen aan de vlucht voor de vervolging, die voltooid wordt in de tweede wereldoorlog,
- Terugkeer naar het normale vooroorlogse leven wordt steeds gewenst, maar blijkt onmogelijk. Radicalisering en geweld in heel Europa.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

8

Bannelingen

Alle vier de vrouwen zijn genoemd onder het kopje *bannelingen bij Eilenberger*. In zeker zin zijn ze dat ook, omdat de situatie hen uit hun normale loopbaan en leven werpt.

Maar Arendt en Weil zijn ook Joodse vrouwen die dus in Europa ook werkelijk hun leven niet meer zeker zijn (*objectieve vijanden*).

Rand is tweede generatie slachtoffer. Ze is kind van Joodse ouders die gevlucht zijn voor de Bolsjewieken

De Beauvoir is vooral uit keuze betrokken bij vluchtelingen, als Duitsland Frankrijk bezet vlucht ze Parijs uit, maar keert daar ook terug.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

9

Armoede, uitsluiting en groepsdwang grijpen in op het denken

- Waar deze denkers beginnen als veilige wel geïntegreerde mensen wordt voor de één na de ander uitsluiting zichtbaar en voelbaar.
- Ouders van Arendt waren al gevlucht voor Pogroms, de ouders van Rand hun positie kwijtgeraakt door Bolsjewisten. Toch daalt het stof nog weer neer, tot in de dertiger jaren het antisemitisme toeneemt en Arendt zegt 'Ik werd op straat tot Jood gemaakt'.
- Voor allemaal is de economische ellende zo groot dat het voor wie kijkt en nadenkt onontkoombaar wordt.
- De Beauvoir is misschien wel degene die het langst een denker blijft op een toeschouwerspositie. Ze is eerst vooral op afstand solidair dan met anderen en pas dan gaat het ook over haar eigen maatschappelijk uitsluiting als vrouw en later als oudere. Maar ook dan denkt en schrijft ze vanuit een bevoorrechte positie en daarvan is ze zich bewust.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

10

** Hyperinflatie

De hyperinflatie in Duitsland is de meest bekendste inflatie van deze periode, maar veel meer landen hadden last van hoge inflatiepercentages. Duitsland had een grote economie en had zodoende veel invloed op omliggende landen. Daarnaast ontstonden er veel nieuwe, onervaren overheden die het drukken van geld als de enige optie zagen om aan hun schulden te voldoen. In de landen: Tsjecho-Slowakije, Finland, Joegoslavië, Bulgarije, Roemenië, Estland en Griekenland verloren de valuta's 85 tot 99 procent van hun waarde. Deze percentages vallen in het niets bij de hyperinflaties in Hongarije en Oostenrijk. Door de hyperinflatie stegen alle prijzen respectievelijk 23.000-voudig en 14.000-voudig. In Polen en Rusland was de inflatie nog hoger en stegen de prijzen in Polen tot 2,5 miljoen keer en in Rusland tot 4 miljard keer.

Bron <https://sgeschiedenis.nl/nieuws/hyperinflatie-in-duitsland-na-de-eerste-wereldoorlog#:~:text=Door%20tekorten%20op%20de%20rijksbegroting,aan%20waardoor%20er%20hyperinflatie%20ontstond.>

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

11

Tijdgeest

- Zie Boek van Uwe Wittstock, *Februari 1933, de winter van de literatuur*. Hij beschrijft de chaos en de turbulentie treffend.
- 'Dansen op de vulkaan',
- Middelengebruik,
- Grote verschillen arm-rijk; extravagante feesten én toenemende armoede,
- Vluchtelingen problematiek, het ontnemen van nationale status maakt m.n. Joden tot ontheemden.
- Cancel cultuur vanuit links én rechts. Populisten zijn lachende derde.
- Grote behoefte aan snelle oplossingen maakt dat lastige (juridische) vragen worden overgeslagen.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

12

Vrouwen in die tijd, een voorbeeld uit Nederland

Tot begin 1957, toen de 'Wet tot opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw' in werking trad, moesten getrouwde vrouwen in Nederland hun man om geld en toestemming vragen als ze bijvoorbeeld kleding of apparaten wilden kopen. Ook konden ze geen verzekeringen afsluiten of geld van de bank halen. Vrouwen waren 'handelingsonbekwaam', zoals dat indertijd werd genoemd. Daar was veel discussie over;

Vrij Nederland in 1949: "...de man kan moeilijk de hele dag thuis blijven om bakker en melkboer te betalen. Hij heeft wel wat beters te doen." (Bron Historiek)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

13

Vrijheid van de traditie-Religies

- Arendt uit geassimileerd gezin dat protestants werd, studeert theologie en filosofie, noemt zich niet-gelovig.
- Weil uit geassimileerd gezin dat agnostisch is, na mystieke ervaringen wordt ze (eclectisch) gelovig, Ze verwerpt het concept kerk.
- De Beauvoir heeft een katholieke moeder, maar wordt op haar 14de na existentiële crisis atheïst,
- Rand heeft joodse ouders, maar wordt al jong atheïst. Ze vindt zichzelf opnieuw uit op de boot naar Estland naar Engeland. Alisa Rosenbaum wordt Ayn Rand (194)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

14

We kijken vanuit het nu terug!

We kennen grote literaire en filosofische namen die juist over deze chaotische periode schreven en dichtten. Dat we nu deze namen nog kennen moeten we niet verwarren met de uitzichtloosheid van hun positie toen.

Iedereen is arm en op zoek naar een aanstelling, een huis, uitgevers en geld.

Nog tot in de 21ste eeuw zijn de meeste van deze denkers niet in overzichtswerken terug te vinden.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

15

De filosofische achtergrond
existentialisme en fenomenologie

16

Filosofische geschiedenis

- De denkers van vóór en net na de eerste wereldoorlog hebben grote invloed op deze vier vrouwen.
- Europa is filosofisch het middelpunt waar iedereen naar toe wil.
- Rusland is in de ban van het reëel bestaande Marxisme en heeft al vóór de tweede wereldoorlog diverse revoluties achter zich.
- Duitsland is in een periode van transitie naar een nationale staat en raakt in een economische crisis, maar kent filosofisch (cultureel) een bloeitijd.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

17

Erop of eronder

Bij alle vier de denkers spelen de concrete ervaringen een grote rol. Ze kunnen niet meer zoals de filosofen vóór hen bezig met de oergrond aller dingen of zoals eerst bezig met zuiver theoretische of meer persoonlijke onderwerpen.

De economische crisis is overal en heftig (zie dia hyperinflatie)

In 1935 komen de rassenwetten en in 1942 het plan van massavernietiging 'Endlösung'

En ook Rand in de VS is er van meet af aan van overtuigd dat zij het verschil moet maken in een wereld die anders ten onder gaat.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

18

Problemen en oplossingen

Alle vier zien ze het failliet van oude denkbeelden;

- Eén basisidee dat alles verklaart. (God Taal Zijn)
- Metafysica (God en Plato) leidt af van wat er echt gebeurt. (existentie)

Oplossing is het dagelijks leven en de concrete problemen van een wereld in crisis.

- Concrete problemen zijn armoede, onderdrukking, ongelijkheid

Oplossing: de filosofie moet terug naar het **vrije en dus verantwoordelijke individu** en het echte leven. Existentialisme in diverse varianten.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

19

Existentialisme en fenomenologie

Existentialisme gaat terug -van de metafysica en de rationele distantie- naar de ervaring van het individu met zichzelf en de wereld om zich heen. Gebaseerd op Husserl kijkt men naar de verschijnselen (fenomenen) en alle theorie gaat over de relatie tussen de fenomenen en het denken daarover. Het handelen staat daarbij centraal. Juist door de crisis en de oorlogen en het toenemende geweld is filosofische distantie niet of nauwelijks meer mogelijk. Het brandpunt is het eigen individuele leven en van daaruit komt men tot de generalisatie en tot verantwoordelijkheid, empathie en engagement.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

20

De verschillen

Arendt: pluraliteit en nataliteit, bereidheid om steeds opnieuw te denken i.p.v. te zoeken naar één nieuw uitgangspunt (isme). Ruimte voor het verschil.

De Beauvoir: ambigüiteit en leven naar je ideeën en dan schrijven als zelfreflectie. Vrijheid is ook vrijheid van en voor de anderen.

Rand: absoluut egoïsme. Dat geeft ruimte aan de optimale ontplooiing van het individu en daar wordt uiteindelijk iedereen beter van.

Weil: van solidariteit naar naastenliefde. Leven in een absoluut ten dienste staan van het goede, desnoods ten koste van je eigen leven. Vrijheid om je leven te geven.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

21

De verschillende denkwijzen en de overeenkomsten

22

Simone de Beauvoir

Parijs 1908- Parijs 1986
Levenspartner o.a. Sartre
Ambigüiteit, de Ander en het Feminisme zijn haar thema's.
'Simone de Beauvoir, Een leven' (2020) biografie geschreven door Kate Kirkpatrick maakt duidelijk hoe lang het duurde voor de filosofie haar romans ook zag als deel van haar filosofisch oeuvre.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

23

Voorbij de grote verhalen van Hegel, Marx e.a.

- De Beauvoir vraagt zich af hoe 'het universele een zin kan hebben als het individu er geen heeft'(276)
- Hegel gaat uit van een universele beweging van de Geest die zichzelf wil begrijpen door zich te veruitwendigen en daarna begrepen bij zichzelf terug te keren. Daarbij 'gebruikt' het de mensen.
- Hegeliaans, Marxistisch of religieus: een dergelijke wetmatige orde maakt het individu ondergeschikt aan de hogere orde en dus principieel onvrij.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

24

Humanisme verdwijnt in de grote verhalen

- Voorbeeld: Sartre schrijft in *Het Zijn en het Niets* dat het niet wezenlijk uitmaakt of je in je eentje drinkt of een volk leidt, als je maar begrijpt in welk geheel je staat.
- Beauvoir die zegt; We zijn wat wij mensen er van maken dus wees actief en solidair met anderen.
- Existentialisme= humanisme. Een idee waar Sartre dan in 1945 een essay van maakt zonder de Beauvoir te noemen.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

25

De Ander en Ambiguiteit

- De Beauvoir zegt dat de afstand tot de ander onoverbrugbaar blijft, ook in de liefde. Maar i.t.t. Sartre wordt persoonlijke vrijheid bij de Beauvoir niet bevochten op de ander. De positie van die ander is onderdeel van de eigen vrijheid. Maar dat vraagt voortdurende activiteit om het evenwicht vorm te geven.
- Deze problematiek beschrijft ze vooral in persoonlijke (sleutel) romans, maar ook in meer abstract theoretisch werk als 'Een pleidooi voor dubbelzinnigheid' (ambigüiteit).

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

26

Het Franse existentialisme in de dertiger jaren en daarna

- Frankrijk wordt laat en deels bezet door Duitsland én de groep rond Sartre en de Beauvoir is overwegend niet joods, daardoor hebben ze wel ideeën over de ander, en over verzet, maar gaan ze teveel uit van idealisme en zien ze universalisme als norm, waardoor ze niet zien dat de positie van joodse mensen echt anders is (geworden).
- Het verzet wil hen er ook niet echt bij omdat onduidelijk is waar ze staan.
- De Beauvoirs politieke carrière begint later, in het feminisme en daarna in links activisme en het studentenverzet van '68.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

27

Simone Weil

Parijs 1909 –Kent 1943

Een heel kort leven dat veel pogingen kent om zich aan te sluiten bij diegenen die het meeste lijden.

Er is een eerste fase van politiek- en een tweede fase van spiritueel leven en denken.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

28

Vormgeven aan vrijheid

- Weil (Platoons Intellectueel bij uitstek) zoekt haar plaats tussen de arbeiders, daar verwacht ze de omwenteling die zo nodig is. Van Parijs naar Berlijn en terug. Onderlinge strijd tussen Stalinisten en andere rode facties zijn gewelddadig. Ze stuurt vluchtelingen (waaronder Trotski) naar haar ouders in Parijs. Ze strijdt ook aan het front tegen Franco.
- Zij is misschien wel de eerste die het verband legt tussen Stalin en Hitler. (59) Weil waarschuwt -tegen de tendens van haar tijd in- dat het individu voorop moet blijven staan bij iedere ware democratie, dus ook de socialistische. (61)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

29

Weil leeft haar denken

- Zij leeft haar filosofie en dan roept bewondering op (de Beauvoir en Arendt kijken tegen haar op), maar ook irritatie omdat ze zonder enige terughoudendheid kiest voor waar zij in gelooft. Volgens Weil is het de werkelijkheid die centraal staat, het lijden moet worden aangepakt.
- De vraag is echter of haar reddende acties niet zelf een verhaal worden waarbij ook de realiteit en haar eigen (gebrek aan) capaciteit ondergeschikt raken. In de fabriek en aan het front in Spanje bijvoorbeeld. En zeker wanneer ze terugkeert, uit de veilige VS naar Engeland, om zich als parachutist te melden

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

30

Weil verandert van Taalspel

- Solidariteit wordt naastenliefde. Klassenstrijd wordt liefde voor de vijand. Slaaf vervangt proletarier. (190)
- Weil wil terug naar de bronnen en uiteindelijk De Bron. Haar persoonlijke lijden (hoofdpijn) wordt nu een toegang tot iets (het transcendente) in plaats van iets dat haar weerhoudt (van politieke strijd).
- Ze voelt zich christen en heeft een katholiek pater als geestelijk begeleider. Ze leest ook andere transcendentie geschiedenissen en ziet die als allemaal verwijzend naar één bron. Ze wil niet gedoopt worden, omdat ze op de drempel van de kerk blijft staan. Ze voelt zich alsof ze als christen is geboren, maar ze heeft een specifiek godsbeeld. Haar God is een zwakke God schrijft Ludivine Benard in haar biografie. (LB blz. 72)
- Marc de Kesel over Weils spiritualiteit in podcast Filosofie van 30 april 2020 is heel verhelderend.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

31

Weil wordt na haar dood invloedrijker

Ze vlucht in 1942 naar het platteland en komt terecht bij Thibaut. Hij is boer en filosoof en later uitgever. Hij geeft later haar werk uit. Camus is onder de indruk en streeft naar het uitgeven van al haar werk. Maar de filosofie kan niet veel met haar spirituele kant. Pas vandaag de dag wordt er ook in filosofisch opzicht aandacht aan haar werk besteed.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

32

Verworteling over wat de ziel nodig heeft;

- Vrijheid,
- gehoorzaamheid,
- verantwoordelijkheid,
- gelijkheid,
- hiërarchie,
- eer,
- sancties,
- vrijheid van mening,
- zekerheid,
- risico,
- bezit,
- collectiviteit,
- waarheid
- en vooral geworteld zijn.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

33

Ayn Rand Alisa Rosenbaum

Filosofie Objectivisme,

Inloed vooral door Romans en haar impact op denkers van vrije markt in VS (Greenspan).

Na de bijbel was Atlas shrugged het best verkochte boek in de VS zo'n 20 jaar geleden. Nu niet meer, maar het is nog steeds invloedrijk.

Achterhuis schreef in 2010 Utopie van de vrije markt hierover.

- St Petersburg 1905- New York 1982

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

34

Vormgeven aan vrijheid

- Rand – gevlucht uit het communistische Rusland- zoekt absolute vrijheid in de VS. Haar denkbeelden over vrijheid lijken op die van Sartre. Maar de consequenties staan lijnrecht tegenover elkaar.
- Evenals Sartre zegt ze 'Je moet je niets van anderen aantrekken want dat gaat ten koste van je eigen vrijheid en uiteindelijk ook ten koste van een betere wereld.'
- Maar bij Rand krijgt dit de vorm van het objectivisme en het egoïsme. Bij Sartre leidt dit juist tot absolute verantwoordelijkheid en de daarmee gepaard gaande angst.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

35

Objectivisme als filosofie

Objectivisme is zoals ze het zelf zegt gebaseerd op een paar principes;

1. De metafysica is er niet. Er is alleen de objectieve werkelijkheid die we verkrijgen via onze zintuigen.
2. De manier om tot kennis te komen (epistemologie) is rationaliteit.
3. De ethiek is eigenbelang. Egoïsme is goed.
4. De politiek zou de vorm moeten hebben van laissez faire kapitalisme.
5. Menselijke omgang is als handel; een rationele uitwisseling met wederzijds voordeel.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

36

De roman als middel

- The Fountainhead is een in romanvorm gegoten ideologie van egoïsme dat leidt tot de hoogste individuele ontplooiing.
- Alles wat de mens doet is gericht op zelfontplooiing en die eigenwaarde moet zo onaantastbaar worden dat alles daaraan ondergeschikt is; werk, geld relaties.
- *The pursuit of happiness* wordt belemmerd door andere mensen, volgens Rand (138) Compromisloos moet de vrije mens zich daarvan bevrijden.
- Geen compromis, geen vleierij, dat kan maken dat succes lang uitblijft, maar uiteindelijk wint deze authenticiteit volgens haar.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

37

De roman als middel

- *Atlas shrugged*. (1957) is een in romanvorm gegoten Utopie
- Ook hier leidt egoïsme tot de hoogste individuele ontplooiing, maar nu is het ook een politiek statement.
- In de roman volgt ze het stramien van een utopie volledig. Alles gaat slecht, sommigen zien in hoe het anders moet, niemand luistert. De 'goeden' trekken zich terug en vernietigen hun werk. De wereld dreigt ten onder te gaan. Eerst moet alles stuk, pas dan kan de goede wereld vorm aannemen. De goeden nemen de macht over. Hier stopt de roman. (en ze leefden nog lang en gelukkig!?)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

38

Relaties met andere denkwijzen

- Spengler's *Ondergang van het avondland* (1918)
- Ortega Y Gasset's *Opstand der horden* (1929, nu vertaald als *opstand van de massamens*)
- Nietzsche's *Macht van de zwakken* (1887)

De gelijkheid neemt toe en de keerzijde daarvan is een angst voor verplattung en massaliteit. De wereld gaat ook steeds 'sneller'. Goethe klaagt al in 1821 in Willem meisters leerjaren dat de wereld 'velociferisch' wordt (D 204).

Internationaal is er aandacht voor het 'binnendringen' van andere culturen en de noodzaak zich aaneen te sluiten. Y Gasset heeft het over 'de paardenstaart van een Chinees die opduikt in de Oeral, of een geweldige uitbarsting van het islamitische magma'. Hij wil echter Europa in plaats van nationalisme. Maar vooral de nieuwe nationale staten willen het nationalisme benadrukken en de mensen niet 'verwarren met Europese ambities'.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

39

Hitler in Europa is minder zorgelijk dan socialisme in de VS

- Rand was politiek bezig om haar kandidaat verkozen te krijgen. Dat was Wendell Willkie een selfmade miljonair. Maar Roosevelt krijgt een derde termijn.
- Rand gaat weer schrijven en ziet i.p.v. de strijd tegen Hitler vooral de interne strijd tegen 'het principe Toohey' (in *Fountainhead*) als haar taak.
- Ze gaat een groep oprichten van libertairen. Dat collectief lukt haar pas in 1950 met The Collective. Ze begonnen als the Class of '43 (verschijnjaar van *the Fountainhead*) met Nathaniel Brandon en Greenspan.
- Politiek krijgt ze invloed in het neoliberalisme.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

40

Hannah Arendt

- Linden 1906- New York 1975
- Gevlucht naar Frankrijk en toen naar Amerika.
- Van theoretische beschouwing naar politiek denken.
- Totalitarisme als basis van al haar werk.
- Controverses: relatie met Heidegger, Eichmann en Israël.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

41

Vormgeven aan vrijheid

Arendts denken wordt gevoed door Heideggers 'geworpen zijn' en door Jaspers die 'de dialoog met de anderen' als vormend principe ziet.

Ook Arendt voelt dat ze haar geworpenheid op zich moet nemen en dat betekent zich actief verhouden ook tot het zelfbeeld van Duitsland dat én haar *Muttersprache* vertegenwoordigt, maar ook het antisemitisme. (blz. 52/53)

Ze voelt zich tot jood gemaakt. Vlucht met haar moeder naar Frankrijk en later door naar de VS met haar tweede man Blücher. 'Als je als jood wordt aangevallen, moet je je als jood verdedigen'.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

42

Arendt kritiseert het assimileren en de rationaliteit

- Arendt ziet het 'willen assimileren' als een deel van het probleem van de joden in Duitsland. Ze schrijft over de **paria** als tegenbeweging tegen het assimileren.
- Een **paria** is uitschot en hoort er niet bij. De **parvenu** is iemand die alleen in het netwerk van betrekking zit om erbij te horen en te klimmen, maar zelf tussen minachting en angst laveert voor de anderen. (205)
- De menselijke waardigheid, het respect voor het menselijk aangezicht, wordt door de paria instinctmatig gevoeld en dat **gevoel** is de basis van alle moraal. We moeten **bewuste paria's** worden. Ze laat door de praktijk van het leven de rationaliteit van Kant los. (205)

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

43

Arendt overdenkt eigen bestaan

- Wat voor al deze vrouwen geldt is dat hun persoonlijke ervaringen door hun filosofische reflectie worden tot een verhaal dat inzicht biedt in een tijdvak dat de wereld voorgoed veranderde.
- Arendt ziet dat 'vluchteling zijn' je van alle rechten ontdoet. (252). Mensenrechten kunnen daarin niet beschermen omdat alleen een nationale staat je rechten kan borgen. Alle joodse vluchtelingen worden stateeloos.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

44

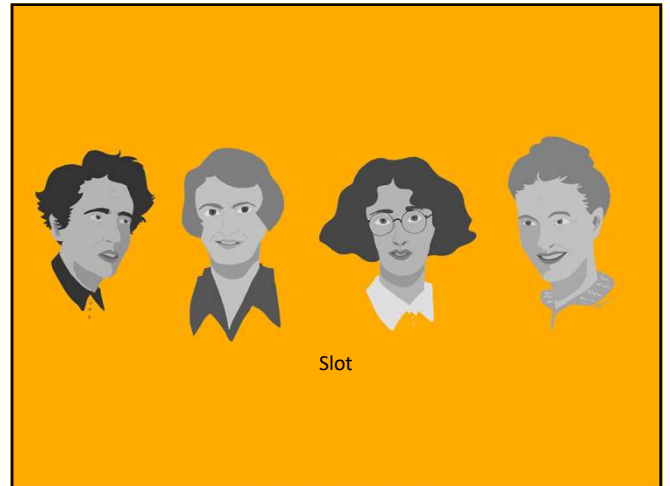
Totalitarisme.

- Arendt schrijft over de positie van Joden aan Scholem dat er eerst moet worden nagedacht over wat er gebeurd is en niet over het lot en de mystieke veranderingen van de Joden in Israël. (339/340)
- Citaat uit Arendts *Totalitarisme* Inleiding. (40-41)
- Haar relatie met de joden en de Joden in Israël is problematisch. Door Eichmann, maar ook door haar kritiek op wat joden zelf deden of nalieten in de oorlog. Haar ster is rijzende, m.n. nu rechtse en populistische groepen opkomen en de angst voor nieuw totalitarisme, ook in Europa, leeft.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

45

46

Het wordt nooit meer zoals het was

- Nihilisme en postmodernisme vandaag de dag.
- Een hang naar duidelijkheid die kan leiden tot populisme, geweld en het uitsluiten van 'de ander'.
- Emancipatie van nieuwe groepen en die geest gaat niet meer in de fles.
- Maar de vraag is wel of mensen dit aankunnen.
- Juist de gelukke beweging van de Verlichting maakt dat de werkelijkheid complex wordt.
- Als iedereen gelijk is en zichzelf tegelijkertijd ziet als de norm voor (alle) anderen dan polariseren we.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

47

Reacties op de crisis van toen

- Op basis van persoonlijke ervaringen denken deze vier vrouwen na over wat mensen nodig hebben om met elkaar te kunnen samenleven. Ze doen dat niet vanuit de vraag 'hoe krijg ik dat', maar vragen zich af 'hoe bieden we dat aan elkaar';
- Weil stelt **de ander** en **het lijden** voorop,
- Arendt zoekt het in de ruimte voor **het anders zijn van de ander** en ruimte voor **stop en denk**,
- De Beauvoir zoekt het in **ambigüiteit** wat zowel speel tussen het ik en de ander, als tussen lichaam en geest.
- Rand is in haar nadruk op **egoïsme** wel degelijk uit op een betere wereld, waarin de macht van de zwakke geen rol meer speelt en alle staatsmacht verdwijnt.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer

48

De wereld van vandaag

De vier schrijfsters zouden hun ogen uitkijken in de wereld van vandaag de dag.

- De verzorgingsstaat van na de tweede wereldoorlog heeft de armoede enorm doen afnemen,
- Het koloniale tijdperk is voorbij,
- De gelijkheid van de seksen is enorm verbeterd.

Maar, als steeds, brengt vooruitgang nieuwe problemen mee.

Maieutiek_vier vrouwen 2023- zomer